

Юрій ЧЕРЧЕНКО

(Київ, Україна)

УДК: 932. 25 (477) «19» Б. Кентржинський

**Документи Архіву ОУН у Києві
про життя та діяльність
українського журналіста і історика
Богдана Кентржинського**

Богдан Кентржинський активно долучився до українського національно-визвольного руху наприкінці 1930-х рр. і наступні 30 років життя він був одним з провідних членів ОУН, одним з найвідоміших українських політичних і громадських діячів у Західній Європі. На жаль, в сучасній Україні його ім'я мало відоме не тільки серед українського загалу, але навіть і серед фахових істориків. Найбільш цінним зогляду інформативності матеріалом про Богдана Кентржинського і досі є стаття-некролог Олекси Вінтоняка, опублікована одразу після його смерті 1969 в “Українському історичному” [1], в якій також вміщено список опублікованих наукових праць Б. Кентржинського. В архіві ОУН у Києві зберігаються деякі документи Б. Кентржинського, зокрема частина його листування, на основі яких ми спробуємо доповнити інформацію про життєвий шлях цієї непересічної людини.

Богдан Кентржинський народився в м. Рівному 22 лютого 1919 р. в родині вчителів дворянського походження. Його батько Антон Кентржинський був відомим кооператором і громадським діячем в Рівному, а мати вже за радянської влади була вислана на поселення до Казахстану [2]. У червні 1936 р. він закінчив рівненську гімназію ім. Теодора Пекарського¹ і того ж року вступив на гуманістичний відділ Варшавського університету, а з 1937 р. одночасно слухав лекції і у Високій школі журналістики також у Варшаві. У 1938–1941 рр. Б. Кентржинський слухає лекції в університетах Франкфурта на Майні, Осло і Берліна. В зимовому семестрі 1939 р. він був “приватним асистентом професора славістики в Осло, а в 1940 р. записався на гуманістичний

¹ В Архіві ОУН у Києві зберігається копія атестату про закінчення гімназії, перекладена німецькою мовою.

факультет берлінського університету, де продовжував свої германістичні студії з спеціалізацією в площині ісландської саги й Едди, та працював над докторською працею про віддзеркалення мотивів ісландської саги в Несторовій хроніці. Проте й ці студії й ця праця були перервані воєнними подіями...” [3, с. 1]. В цей час він активно працює в Українському національному об’єднанні в Німеччині. Членом ОУН Кентржинський став наприкінці 1930-х рр. (псевдоніми: Доктор, Кент, Орловський, В. Сіверський, Шапара). Після розколу ОУН він залишився серед прибічників полковника Андрія Мельника.

Початок другої світової війни застав Богдана Кентржинського в Норвегії. В Архіві ОУН у Києві зберігається фрагмент неопублікованих спогадів Б. Кентржинського. Ось як він пише про свою поїздку до Скандинавії у цих спогадах: “Приїхав я туди (до Берліна – Ю. Ч.) на початку грудня 1939 р. з Норвегії, куди я напередодні війни подався через балтійські країни, Фінляндію й Швецію, щоб відвідати Кнута Гамсуна² й Льюфотські острови, реалізуючи мрію ще шкільних років, і де заскочила мене війна”³. В цей час в Берліні Богдан Кентржинський зблизився з Володимиром Панченком-Юревичем. В тих же спогадах він так пише про своє ставлення до В. Панченка-Юревича: “З Володимиром Панченком-Юревичем лучила мене в тому часі понад півторарічна приятель, яка встигла пройти різні стадії вершин і низин, не виключаючи також не раз гострих конфліктів. Але без огляду на той процес і його стадії одна річ для мене сьогодні незаперечна: я був під великим впливом тієї небуденної індивідуальності, свідомо й підсвідомо перебираючи від неї багато річей, які видавались мені гідними наслідування. Після професора Романа Смаль-Стоцького, якого незабутня особиста доброзичливість супроти мене за моїх варшавських студентських років залишила на мені назавжди незатерті сліди, була це в тому часі друга українська особистість, якої інтелект і європейський розмах мене цілковито полонили”.

Уже після другої світової війни Богдан Кентржинський виступив

² Гамсун Кнут (1859–1952) – норвезький письменник, Нобелівський лауреат.

³ Фрагмент спогадів Б. Кентржинського називається: “1. Рішення падає: курс на північ” і складає 3 стор. машинописного тексту. Можливо це один з варіантів його статті “На скандинавському секторі ОУН в другій світовій війні”. Фонд Б. Кентржинського ще не описаний, тому архівних посилань не подасмо.

ініціатором відзначення 10-ї річниці від дня смерті Володимира Панченка-Юревича. В серпні 1951 р. А. Мельник писав Б. Кентржинському: “Вашу ініціативу відзначення 10-ліття смерти сл[аветного] п[ана] Панченка гаряче витаю. Сподіюся, що у Вас пішла вже деяка підготовка для здійснення того задуму. Прийдеться його здійснити передусім шляхом преси, щоб користуючись сторінками її згодом видати окрему книжку. На ці теми будете мусіти подрібно поговорити з референтом. Буду вдячний коли сконкретизуєте Ваш плян видання книжки на основі архівальних матеріалів Ваших і других. Коли познайомлюся з ходом пропонованих Вами думок, займу становище до Вашої пропозиції.” [4, с. 1].

Як зазначав у своїх спогадах Богдан Кентржинський інтерес до Скандинавії виник у нього великою мірою під впливом творчості Кнута Гамсуна. Але Кентржинський не просто любив літературу – він сам пробував писати, робив літературні переклади з німецької, фінської та шведської. Зокрема він переклав вірш “Чолом, Україно!” відомого фінського письменника і поета Ейно Лейно (1878–1926), оповідання шведського письменника, Нобелівського лауреата Карла Густава Вернера Гейденстама (1859–1940) “Мазепа і його амбасадор” та багато іншого.

Під час поїздки до Скандинавії Богдан Кентржинський познайомився з фінською дівчиною Гретою, яка незабаром (у 1941 р.) стала його другою дружиною⁴ і згодом матір’ю трьох його дітей. Ця обставина також вплинула на те, що за порадою Володимира Панченка-Юревича в липні 1941 р. Голова Проводу українських націоналістів (ПУН) призначив Б. Кентржинського уповноваженим ОУН на Фінляндію [5, с. 302].

Стосовно свого призначення у такому молодому віці на досить відповідальну посаду Богдан Кентржинський згадував: “Труднощі нашого Визвольного Руху, серед усіх його носіїв, репрезентуючих

⁴ За інформацією Ярослава Федорука першою дружиною Богдана Кентржинського була Валентина Корнилівна Сіверська, пізніше архівіст Центрального державного історичного архіву України у Львові. Цей факт пояснює і походження одного з організаційних псевдонімів Богдана Кентржинського «В. Сіверський». Б.Кентржинський змушений був тікати на Захід невдовзі після їхнього одруження (див.: Черченко Ю. Документи Богдана Кентржинського в Архіві ОУН у Києві // Український археографічний щорічник. – Нова серія. – 2009. – Вип. 13/14. – С. 174).

найрізномродніші політичні й партійні угруповання й констеляції, лежать у значній мірі в дошкульному браку кваліфікованих людей до означених завдань. На зовнішньому відтинку ці труднощі особливо великі. Часто приходится людям занадто молодим, занадто юним і невиробленим, перебирати завдання, які в нормальних обставинах виконують висококваліфіковані, вишколені сили принаймні середнього віку. Приходиться заправлятися і набирати досвіду вже в ході своєї праці, що не завжди впливає додатньо на її результати. Але, з другої сторони, чар юности лежить у її вірі в свої сили, в її ентузіязмі. Мені було тоді двадцять два роки, я був такий же зелений, як і вся молодь такого віку, і тому не бракувало мені ентузіязму й пориву, коли почали зарисовуватись перспективи отримання відповідальних і цікавих доручень”.

Направляючи Кентржинського до Фінляндії, Голова ПУН Андрій Мельник поставив перед ним три завдання: “а) національна й соціальна опіка над українськими полоненими; б) створення з них національного легіону; в) налагодження української інформаційної й пропагандивної служби” [5, с. 302].

В липні – вересні 1941 р. Б. Кентржинський побував у Фінляндії, а з січня 1942 р. постійно живе у Гельсінках. У квітні 1942 р. він зареєстрував у Державному інформаційному бюро Фінляндії створення Українського інформаційного бюро для Фінляндії і Скандинавії (УІФС), яке видавало бюллетень фінською, німецькою і шведською мовами, а також готувало матеріали для української преси. Влітку цього року Кентржинський починає видавати часопис “Українець у Фінляндії”. Вже з другого числа ввіз цього часопису до Німеччини було заборонено. Євген Онацький писав Богданові Кентржинському про це видання: “Отримав сьогодні три числа “Українця”. Дякую і радію Вашому осягненню. Боже поможи Вашій праці. Часопис представляється дуже культурно і дасть нашим полоненим в Фінляндії добру духову поживу. Це нічого, що велику його частину складають передруки – наші часописи виходять в таких обмежених тиражах, що передруки добрих статтів впрост обовязкові, щоб із ними могли бути знайомі не тільки читачі обмежених територій.” [6, с. 1].

Крім “Українця у Фінляндії” УІФС також видавав “Український літопис” та окремими накладами так звані “Захалявні книжечки”.

Завдяки діяльності УІФС у фінській пресі протягом 1942–1944 рр. появилося приблизно 800 статей, присвячених Україні і українській

тематиці. Так 22 січня 1943 р. у фінських газетах опубліковано майже 80 статей, присвячених 25-літтю проголошення державної незалежності України, з них 40 передовиць [5, с. 312]. Б. Кентржинський виступав з лекціями про Україну в Географічному товаристві Фінляндії (лютий 1942 р.) та на спільному засіданні трьох історичних товариств⁵.

Богдан Кентржинський звертався до українських установ у Львові, Кракові, Берліні й Празі з проханням надсилати до Фінляндії українські книжки. Завдяки таким посилкам йому вдалося укомплектувати 25 пересувних бібліотек, які розсилалися по найдальших закутках Фінляндії до таборів, де утримувалися українські військовополонені радянської армії та українські в'язні сталінських концтаборів у Східній Карелії, звільнені фінською армією.

У 1943 р. Б. Кентржинський якийсь час працював у Міністерстві внутрішніх справ Німеччини у відділі статистики східноєвропейських країн, а також статистики українців у колишній Польщі [7, с. 15], а далі знову повернувся до Фінляндії, де цього ж року слухав лекції у Гельсінському університеті. У вересні цього ж року в м.Гельсінкі вийшла у світ його книга “Правда про Україну” (фінською мовою), де він змальовує загарбницьку політику німецької окупаційної влади на Україні.

В грудні 1943 р. в газеті “Тсенеінен Суомі” опубліковано статтю Кентржинського “Україна і її так звані визволителі”. Зокрема в ній відверто було написано, що Коха звать “катор Україна” та обосновано, чому він отримав таке ім'я. В січні 1944 р. німці провели масові арешти членів ОУН і Кентржинський втратив зв'язок з Проводом ОУН. Пізніше після війни члени ОУН розповідали Богданові про те, що гестапівці на допитах намагалися дізнатися яким чином Кентржинський діставав у Гельсінках інформації та ілюстративний матеріал для своєї книжки “Правда про Україну”. У вересні 1944 р., коли уряд СРСР оголосив ультиматум уряду Фінляндії з вимогою капітуляції, щоби не потрапити до рук агентів НКВД Кентржинському довелося майже нелегально добиратися до Швеції.

Перші роки перебування у Швеції були важкими для Богдана Кентржинського через те, що він не мав змоги займатися журналістикою і доводилося заробляти на хліб торгівлею, щоб якось прожити з

⁵ Текст цієї лекції зберігається в Архіві ОУН у Києві.

дружиною і трьома дітьми. Про це він писав в одному зі своїх листів до редактора газети “Неділя” в Ашаффенбурзі Геннадія Которовича: “В 1944 р. осінню прийшлося давати дряпака до Стокгольму, не обійшлося без перепетій, бо моя книжка “Правда про Україну” викликала там гостру реакцію Коллонтаїхи⁶, а шведи тоді трясли штанами і від менших погроз. Через те мені на початку було тут дуже тяжко, бо впустили мене під умовою, що “не робитиму політики”, не вестиму відкритої журналістичної роботи і взагалі сидіти тихо... В мене повстала доволі дошкульна матеріальна, а також моральна криза, бо прийшлося зрікатися фаху” [8, с. 1]. З цього листа видно, що Б. Кентржинський вважав себе передусім фаховим журналістом.

Богдан Кентржинський вільно володів шведською, фінською, німецькою, англійською, французькою мовами, не кажучи вже про польську і російську. Завдяки цьому він довгі роки плідно працював на ниві журналістики як кореспондент багатьох видань: фінського журналу “*Itsenäinen Suomi*” (1942), стокгольмської газети “*Свенска Моргенблядет*”, копенгагенської газети “*Політікен*”, швейцарських “*Журналь де Женев*” і “*Базлер Нахріхтен*”. У 1950 р. він працював в стокгольмській редакції американського агентства “*Асошіейтед Прес*”. Також співпрацював з українськими часописами: “*Український вісник*” (видання УНО, Берлін), “*Краківські вісті*” (1942–1943), “*Наш клич*” (Буенос-Айрес), українськими виданнями США і Канади, був співредактором газети “*Українське слово*” (Париж), співпрацював з українськими редакціями Канадського радіо і радіо “*Визволення*”^{7*}, українською секцією закордонного відділу Італійського радіо. Діяльність Кентржинського як журналіста характеризують такі слова, які написав в одному з листів до нього керівник української секції радіо Італії Василь Федорончук: “Ваші коментарі прекрасні під кожним оглядом: формою і змістом. У Вас і мова і стиль дуже добрі. Ваша пропозиція нас задовольняє.” [9, с. 1].

⁶ Йдеться про тогочасного посла ССРСР у Швеції Олександр Коллонтай. За її вказівкою радянське посольство у Швеції восени 1943 р. скупило увесь тираж книги Богдана Кентржинського “Правда про Україну”, що вийшла у стокгольмському видавництві Фрітце, з метою перешкодити поширенню цієї книги у Швеції. В книзі йшлося про жахливі наслідки радянської і німецької окупації для населення України. Цікаво, що нацисти також заборонили ввозити цю книгу до Німеччини.

⁷ Тогочасна назва Радіо “Свобода” у Мюнхені.

Не дивлячись на заборону при переїзді до Швеції займатися журналістикою, Богданові Кентржинському все ж таки вдалося до кінця війни співпрацювати з “Dagens Nyheter”, а у 1948 р. він дістав роботу кореспондента лондонського “Daily Telegraph”. В листі до Богдана Панчука від 7 серпня 1952 р. Богдан Кентржинський пише, що йому пропонували працювати в редакційному штабі “Daily Telegraph” на Олімпійських іграх в Гельсінки, але з незалежних причин йому довелося відмовитися. Співпраця з цією відомою лондонською газетою, можливо, підштовхнула його до роздумів про переїзд до Лондона на постійне мешкання. Адже українська громада у Стокгольмі було нечисельною і Б. Кентржинському, який звик до активної громадсько-політичної діяльності, не було де розвернутися. В тому ж листі до Б. Панчука він пише: “Мав на думці підготувати свій евентуальний переїзд до Лондона на стало, бо вже не можу витримати на цьому північному відлюдді... Весною був у цій самій справі в Парижі, але там життя виявилось таке дороге, що з плянів перенесення до Франції прийшлося зрезигнувати. Тепер одначе пише мені проф[есор] Шерех⁸, що Ви запрошуєте його до себе⁹, каже, що резигнує з цього, бо хоче залишитись в Кембріджі, та пропонує мені зв'язатись з Вами, щоб евентуально мені перебрати проєктоване для нього місце... Я Вам уже не раз згадував про те, що вважаю своє нидіння в Стокгольмі непродуктивним, хоч і легше мені тут влаштуувати свої матеріяльні справи” [10, с. 1]. Характерною є ще одна фраза з цього листа: “Після виїзду Шереха, якого я всадив з старенькою мамою на корабель та відмахав хустинкою, тут стало ще нудніше...” [10, с. 2].

⁸ Йдеться про професора Юрія Шевельова-Шереха (1908–2002) – видатного українського мовознавця і літературного критика, який після другої світової війни деякий час мешкав у Швеції і працював у Лундському університеті, а звідти виїхав до Америки.

⁹ Богдан Панчук – відомий український громадсько-політичний діяч у Канаді, голова Союзу українських канадійських ветеранів, капітан ВПС Канади. Після Другої світової війни він очолював Європейське представництво Українського канадійського комітету в Лондоні. Завдяки його зусиллям багато українських репатриантів (зокрема вояки дивізії “Галичина”) змогли уникнути передачі органам НКВД і перебратися за океан. В 1952 р. Б. Панчук був призначений на посаду директора Українського відділу Канадського радіо в Монреалі.

Богдан Кентржинський був дуже товариською людиною, але його життя так склалося, що з більшістю своїх друзів в повоєнний час він спілкувався головним чином через листування, лише зрідка зустрічаючись під час поїздок до Франції чи Німеччини. Звідси згадки в листах про “відірваність” і сподівання на можливі зустрічі. Одним з найближчих друзів Богдана Кентржинського був редактор “Українського слова” і голова ПУН (після смерті Андрія Мельника) Олег Штуль-Жданович. Ось що писав Богдан Кентржинський в одному з листів до Олега Штуля про своє ставлення до нього: “Найрадше хотілося б мені пригорнути тебе до грудей, потиснути твою лапу, сісти десь в затишку разом і, пославши к чорту час, поспіх і всяческу суєту поговорити до сходу, покурюючи та попиваючи, про жисть чело-веческую... Це просто, мабуть, реакція після безнастанного мізкування, яким була просякнена вся наша переписка останніх місяців, коли старанно треба було вишальтовувати всякі почування й сентименти... Мені без людського контакту жити тяжко в якій би то не було діловій ділянці, а ти ж для мене багато більше, ніж близька людина, в певних відношеннях більше, ніж рідня, в деяких відношеннях інтегральна частина мого “я”. Колись поговоримо про це, може зумію розтолкувати тобі й собі, чому саме так своє відношення до тебе відчуваю. Зараз знаю тільки, що відколи ми відновили контакт після війни, я завжди мав, маю й матиму таке почуття.” [11, с. 1].

На ці душевні вислови Богдана Кентржинського Олег Штуль відповів так: “Зворушив ти мене, дорогий, незвичайно приємно, коли сказав про нашу близькість. Кентику, я до тебе маю такі ж самі почування і тому пробач мені, коли я тебе мучив в липні місяці, в часі моєї операції. Але я хотів заощадити цієї чергової біди Каті¹⁰, а мусів з кимось поділитися. Бувають такі хвилини слабости, коли треба до когось звернутися, хто тебе зрозуміє. І я завжди був певен, що ти чи не одиний, до кого я можу звернутися в критичний мент і ти напевно не підведеш. Це моральний момент незвичайної ваги. Можеш бути певний, що в таких справах і ти на мене можеш рахувати. Тому я навіть заповідаю, що коли б ти мене пережив, то ти маєш виголосити промову на мойому похороні, по можливості коротку” [12, с. 1]. Насправді ж Олег Штуль пережив Богдана Кентржинського на 8 років, і йому довелося виголошувати промову в Стокгольмі на похороні Богдана Кентржинського і писати некролог в “Українському слові” [2].

¹⁰ Йдеться про Катерину Штуль – дружину Олега Штуля.

Олег Штуль, який з 1964 року був Головою ПУН, довіряв Богданові Кентржинському свої думки з самих складних і делікатних питань стосовно ситуації в організації в період підготовки і проведення V Великого збору українських націоналістів (ВЗУН). В цитованому вже листі до Б.Кентржинського від 23 листопада 1965 р. Олег Штуль дає характеристики провідним діячам ОУН: Михайлові Селешку, Якову Маковецькому, Ярославу Гайвасу, Миколі Плав'юку. Зокрема про Миколу Плав'юка Олег Штуль писав: “Безперечно Микола – сіль суспільного життя, безперечно талановитий. Це людина з найбільшим майбутнім між нами. І я зроблю все, щоб він ішов вверх...” [12, с. 2].

Мешкаючи у Швеції, Богдан Кентржинський заснував в Стокгольмі Українське інформаційне бюро на Скандинавію (УІБ), співробітниками якого були Ю. Борис і Б. Залуга, створив і очолив Український академічний клуб у Стокгольмі (листопад 1949 р.). З 1949 р. Кентржинський був представником Виконного органу (ВО) УНРади у Скандинавії. В ці ж роки він стає членом Проводу ОУН.

У 1949 – 1950 рр. Б. Кентржинський слухає лекції в Стокгольмському університеті. А в 1951 р. він захистив докторську дисертацію в Українському вільному університеті в Мюнхені на тему: “Союз Карла XII з Мазепою в освітленні найновішої шведської історіографії”. Його роботою з написання дисертації опікувався професор Борис Крупницький. В листі до професора Крупницького Кентржинський пише про те як він виступав з лекціями на цю тему: “4.І. ц[ього] р[оку] я мав тут виклад, головно перед членами Каролінського Союзу, про політичне підложжя союзу Карла XII з Мазепою, в Королівському автомобільному клубі. Відзначував я у викладі, очевидно, і Ваш великий вклад у досліди цієї доби. Виклад мав дуже позитивний відгук у пресі, яка особливо підкреслювала такі наголошені мною моменти, як незмінно афективне ставлення до Мазепи в політиці й науці від Петра до Сталіна та від Прокоповича до Тарле та вплив російської історіографії на шведську в цьому відношенні. Я м[іж] і[ншим] проаналізував 29 видань підручника історії для шведських гімназій, на якому вплив московської пропаганди можна наглядно висвітлити. В першому виданні цього підручника з 1863 р[оку] шведсько-укр[аїнський] союз навітлений далеко обширніше, позитивніше й об'єктивніше, ніж напр[иклад] у виданнях, що слідували після валуєщини, а останнє видання з 1951 р. вже просто говорить про півдикий козацький

народ і його хитрого провідника, зрадника М[азепу]. Відгуком на ці відгуки в шведській пресі є велика кампанія шведської комуністичної преси проти мене особисто й української справи..." [13, с. 1].

У 1955–1956 рр. Кентржинський досліджував архівні джерела XVII – XVIII ст. у м. Уппсала. Він також співпрацює зі шведським історичним товариством “Karolinska Föbundet”, у виданнях якого публікує свої наукові праці. 1957 року Кентржинський захищає габілітаційну дисертацію в Українському вільному університеті в Мюнхені на тему: “ Карл X Густав і східноєвропейська криза 1654–1655 рр.” і з цього року аж до смерті працював професором університету в Стокгольмі. Серед найбільш відомих наукових праць Богдана Кентржинського була його монографія, присвячена Іванові Мазепі [14]. Внесок Б. Кентржинського у розвиток української історичної науки високо оцінили його колеги – він був обраний членом НТШ та членом-кореспондентом УВАН.

Богдан Кентржинський листувався з головою НТШ професором Володимиром Кубійовичем. Кубійович у своїх спогадах “Українці в Генеральній губернії. Історія Українського Центрального Комітету 1939–1941” згадує про Кентржинського як кореспондента “Краківських Вістей” [15, с. 467–468]. В опублікованому листі В. Кубійовича до Б. Кентржинського від 15 травня 1950 р. Кубійович пише, що він радий відновленню їхнього листування, з чого можна зробити припущення що їхнє листування тривало до 1944 р., оскільки в цьому листі Кубійович розповідає Кентржинському про свої пригоди з середини 1944 р.[15, с.763].

Відповідаючи на запрошення Кубійовича взяти участь у зборах НТШ в Сарселі, Кентржинський писав йому в березні 1952 р.: “Жиючи тут на північному відлюдді, я не часто матиму нагоду побувати в осередку НТШ, а брати участь особисто в наукових зібраннях то вже мабуть майже ніколи. Через те, якщо це тільки можливо, хотілося б мені використати теперішню нагоду для доповіді в рямах НТШ. Тема: Українська справа в аспекті шведської каролінської історіографії.” [16, с. 1]. Песимізм Кентржинського стосовно своїх можливих поїздок до осередку НТШ в Сарселі був пов’язаний передусім з тим, що поїздки зі Стокгольму до Парижа потребували значних коштів. І у 1952 р. на збори НТШ йому вдалося потрапити завдяки тому, що як співредактор “Українського слова” в організаційних справах він приїздив до Парижа і цю поїздку фінансував ПУН, про що йдеться в листах полковни-

ка Андрія Мельника до Богдана Кентржинського від 31 жовтня 1951 р. та 5 лютого 1952 р.

Ще з дитинства Богдан Кентржинський мав проблеми зі своїм здоров'ям. Важка праця і випробування воєнного і повоєнного часу також негативно позначилися на ньому. Вже у Швеції Кентржинський кілька разів на тривалий час опинявся у лікарні, зокрема з приводу виразки шлунку (1947 р.), також його постійно турбувало хворе серце. У наведеному вище листі до Геннадія Которовича Кентржинський писав: “Чому відразу не зв'язався? Тому що за день чи два після цієї вістки був висланий на репортаж до півн[ічної] Швеції й Нарвіку, де остаточно стратив здоров'я. З перестуди і виснаження в мене збунтувалося серце, я заляг в Стокгольмі до шпиталю, з якого піднявся щойно на минуле різдво, тепер серце в мене б'ється нерегулярно і я все ще реконвалесцент. Одним словом – став старим ... при своїх 30-ти роках, отже можеш собі уявити, як почуваюсь.” [8, с. 2]. 21 травня 1969 року Кентржинському зробили важку операцію на серці і через 2 дні він помер у шпиталі. Поховали його в Стокгольмі на кладовищі Скуксчір-когорден.

Наукові праці Богдана Кентржинського, що публікувалися у Швеції, нажаль досі не перекладені українською мовою. Правда видавництво імені Олени Теліги планувало зробити переклад і опублікувати українською мовою одну з найвідоміших праць Богдана Кентржинського – книгу про Івана Мазепу. Але дотепер цей проект ще не реалізовано.

В Архіві ОУН у Києві зберігаються лише документи Богдана Кентржинського, що пов'язані з його діяльністю як одного з провідних членів ОУН. Більша частина архіву Богдана Кентржинського після його смерті залишилася у членів його родини і ті документи поки що є недоступними для дослідників.

Вияснити долю архіву Богдана Кентржинського намагався провідний діяч ОУН керівник Організації державного відродження України у США доктор Зенон Городиський. 15 серпня 1984 р. він отримав листа зі Швеції від пана Івана Борсука, який зокрема писав таке: “Щойно тепер віднайшов людей, близьких сл[авної] п[ам'яті] другу Б. Кентржинському і щойно тепер можу Вам відповісти. Жінка – Greta (фінка, з котрою Богдан розійшовся) ще живе, але ж про архіви вона нічого не знає. Друга жінка – французенка – невідомо де є. Вдалося мені знайти Богданового брата Тараса і від нього довідався слідуюче:

Теперішнім власником згаданого архіву є молодший син Богдана Еско. Він є на службі Об'єднаних Націй і знаходиться тепер на Південному Сході Азії – у В'єтнамі чи Кореї. Маючи контракт на два роки, він щойно на початку 1986 р. повернеться до Швеції. Від Богданового брата довідався, що архів є досить великий – 2 скрині – але ж не є в належному порядку, ніхто його не сортував і то напевно візьме рік часу, щоб привести його в порядок і висортувати те все, що було б для Вас цікаве і потрібне. Як бачите, то щойно в році 1986-му можна буде зконтактуватися з сином Еском і довідатися як він поставиться до цієї справи” [17, с. 1, 1 зв.].

У фонді Зенона Городиського в Архіві ОУН у Києві зберігається також копія листа Зенона Городиського до брата Богдана Кентржинського Тараса від 24 січня 1989 р. З цього листа ми дізнаємося, що син Богдана Кентржинського Еско подовжив свій контракт і ще на якийсь час залишився в Азії. Зенон Городиський, зокрема, пише до Тараса Кентржинського наступне: “Ще раз звертаюся до Вас, можливо В[ельми]п[оважний] Син Вашого Покійного Брата вже приїхав і буде мати час переглянути архів. Тут є правдоподібні інформації, що ще перед своєю трагічною смертю т.е. перед арештом і смертю в концтаборі Саксенгавзені сл[авної] п[ам'яті] Олег Ольжич¹¹ вислав Вашо-

¹¹ Кандиба-Ольжич Олег (псевдоніми Кардаш, Свенціцький; 1907–1944) – український поет, археолог, журналіст, політичний діяч. Син поета Олександра Олеса (Кандиби). Народився в Житомирі. З 1923 р. на еміграції в Німеччині, а згодом ЧСР. Закінчив Карловий університет у Празі і захистив докторат (1929) на тему: “Неолітична мальована кераміка Галичини”. Відтак працював в археологічному відділі чеського Національного музею (1926–1932) і асистентом на кафедрі археології Українського вільного університету. У 1938 р. Ольжич їде до США, де став одним із співзасновників Українського наукового інституту Америки. За редакцією д-ра О. Кандиби в Празі у 1939 р. вийшов Збірник наукових праць цього інституту. З 1929 р. член ОУН, працював у Тереновому Проводі ОУН у Чехо-Словаччині, з 1937 р. – член ПУН, очолив новостворену (1936) культурну референтуру. Притягнув до співпраці з ОУН Леніда Мосендза, Уласа Самчука, Олену Телігу та ін. відомих укр. діячів науки і культури. Під час подій 1938–1939 рр. в Карпатській Україні Ольжич знаходився в Хусті, де за дорученням ПУН координував всю ідейно-виховну роботу серед січовиків і місцевого населення, редагував літературно-мистецький журнал “Говерля”. Після початку радянсько-німецької війни Ольжич у складі По-

му Братові працю п[ід] з[аголовком] “Революція рве кайдани”, в якій подані в тому числі звірства німецьких окупантів в Україні в час 1941–1943 рр. Буду Вам вдячний, коли Ви своїм впливом, як Брат Покійного, вплинете на сина Еска, щоби ми могли видати більшу монографію про Вашого Брата, а в 20-ту Річницю Його невіджалуваної смерти більшу статтю в нашій і загально-українській пресі” [18, с. 2].

Ця цитата багато в чому пояснює інтерес дослідників історії ОУН до архіву Богдана Кентржинського. Як відомо, восени 1943 р. Олег Кандиба-Ольжич дав доручення Якову Шумелді підготувати документальну книгу про український національно-визвольний рух, тому що московська комуністична пропаганда намагалася показати союзникам українських націоналістів як посібників німецьких нацистів. Необхідно було написати правду про те, що відбувалося на українських землях під час другої світової війни. Таку книгу під назвою “Революція рве кайдани” Яків Шумелда підготував до друку у березні 1944 р. Редагував книгу О. Ольжич [19, 20, 21, 22]. Було зроблено три примірники рукопису цієї книги. Один з них Олег Кандиба-Ольжич хотів передати для публікації у якійсь нейтральній країні. Найбільш правдоподібною видається спроба передати цю книгу Б. Кентржинському для публікації її у Швеції.

Після війни відшукати цю книгу в німецьких архівах досі не вдалося. Частина німецьких архівів (зокрема і документи концтабору Саксенгаузен) були вивезені радянськими спецслужбами до Москви. Але на тему українського національно-визвольного руху сучасна російська влада фактично наклала табу, і тому ці документи в Москві є недоступними для українських істориків. Тому такий інтерес викликає архів Богдана Кентржинського, де правдоподібно міг би знаходитись цей рукопис.

Хоча на нашу думку це малоімовірно. Богдан Кентржинський був професійним істориком і не міг не розуміти цінності цієї книги. Тому, якщо б у нього справді був цей рукопис, то він би зробив все можли-

хідних груп ОУН приїжджає до Києва, де керує організаційними справами, бере участь у створенні УНРади під проводом проф. Величківського. В цей час він був заступником Голови ПУН і провідником Центрального керівництва ОУН на Наддніпрянщині У травні 1944 р. Ольжич був заарештований і 9 червня 1944 р. його закатували гестапівці в концтаборі Саксенгаузен. (Детальніше див.: Кучерук О. О. Ольжич. 1907–1944. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2007).

ве, щоби його опублікувати протягом тих 24-х років, які йому доля відвела прожити в повоєнний час. Як би там не було, але доля цієї книги і сьогодні залишається загадкою.

Джерела і література:

1. *Вінтоняк О.* Український історик. – 1969. – № 4. С. 72–77.
2. *Штуль-Жданович О.* Між свічами шведських сосон. // Українське слово. – 1969. – 15 червня.
3. Богдан Кентржинський. Життєпис. Мюнхен, 23-го квітня 1951 р.
4. Лист Андрія Мельника до Богдана Кентржинського від 21 серпня 1951 р.
5. *Б. Кентржинський.* На скандинавському секторі ОУН в другій світовій війні. // Організація українських націоналістів. 1929–1954. – На чужині, 1955. – С. 301–329.
6. Лист Євгена Онацького до Богдана Кентржинського від 9 березня 1943 р.
7. *Селешко М.* У кігтях гестапо. – К.: Вид-во ім Олени Теліги, 1996. – 224 с
8. Лист Богдана Кентржинського до Геннадія Которовича від 12 червня 1949 р.
9. Лист Василя Федорончука до Богдана Кентржинського від 19 листопада 1951 р.
10. Лист Богдана Кентржинського до Богдана Панчука від 7 серпня 1952 р.
11. Лист Богдана Кентржинського до Олега Штуля від 5 листопада 1965 р.
12. Лист Олега Штуля до Богдана Кентржинського від 23 листопада 1965 р.
13. Лист Богдана Кентржинського до Бориса Крупницького від 15 січня 1952 р.
14. *Kentrschynskyj Bohdan.* Mazepa. – Stockholm, 1962. – (538 с.)
15. Володимир Кубійович. – Т.П. Мемуари. Роздуми. Вибрані листи. / За ред. проф. О. Шаблія. – Париж -Львів, 2000. – С. 467–468.
16. Лист Богдана Кентржинського до Володимира Кубійовича від 8 березня 1952 р.
17. Лист Івана Борсука до Зенона Городиського від 15 серпня 1984 р.
18. Лист Зенона Городиського до Тараса Кентржинського від 24 січня 1989 р.
19. *Шумелда Я.* За що загинув Олег Ольжич-Кандиба. // Українське слово. – 1952. – Ч. 551–553. – 30 травня – 13 червня.

20. Шумелда Я. Легенда про книжку та всипу. // Самостійна Україна. – 1966. – Ч. 5–6. – С. 12–15.

21. Шумелда Я. Чому загинув д-р Олег Кандиба-Ольжич у концентраційному таборі? // Український історик. – 1985. – Ч. 1–4 (85–88). – С. 81–90.

22. Винар Л. Олег Кандиба-Ольжич. Дослідження та джерела. – Нью-Йорк–Острог–Львів, 2007. – С. 182–187.

Юрій Черченко (Київ, Україна) Документи Архіву ОУН у Києві про життя та діяльність українського журналіста і історика Богдана Кентржинського.

В статті йдеться про життя та діяльність українського політичного діяча, журналіста та вченого історика Богдана Кентржинського на підставі документів з його фонду в Архіві ОУН у Києві.

Ключові слова: Богдан Кентржинський, ОУН, архів, документи, листи.

Юрий Черченко (Киев, Украина) Документы Архива ОУН в Киеве о жизни и деятельности украинского журналиста и историка Богдана Кентржинского.

Статья повествует о жизни и деятельности Богдана Кентржинского – украинского политического деятеля, журналиста и учёного историка на основе документов из его фонда в Архиве ОУН в Киеве.

Ключевые слова: Богдан Кентржинский, ОУН, архив, документы, письма.

Iurii Cherchenko (Kijiv, Ukraine) Documents of Archive of OUN in Kyiv about life and activities of the Ukrainian journalist and historian Bohdan Kentschynskyj.

This article is devoted to Bohdan Kentschynskyj's life and activities. The recital of this political figure, journalist and historian is based on the documents of his fund in Archive of OUN in Kiev.

Key words: Bohdan Kentschynskyj, OUN, archive, documents, letters.